

ПОЛОЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ВОЄННИХ І ПОВОЄННИХ УМОВАХ

©2023 ПОНОМАРЕНКО В. С., МАЛЯРЕЦЬ Л. М., БАРАННИК І. О., БАЛЮК Ю. С.

УДК 311.2:658;311.2.003,338.32,339.9,330.4

JEL Classification: F15; E27; O32; O4

Пономаренко В. С., Малярець Л. М., Баранник І. О., Балюк Ю. С.

Положення концепції трансформації інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання у воєнних і повоєнних умовах

Метою статті є формування положень концепції трансформації інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання (ЕІДСГ) з урахуванням досліджень науковців і практиків, діючих законодавчих розпоряджень держави у сфері економіки, практики функціонування та розвитку цієї діяльності, обґрунтування доцільності реалізації цих положень у воєнних і повоєнних умовах. У статті коротко проаналізовано стан економіки в Україні в сучасних умовах. Наведено групування концепцій інноваційного розвитку за напрямками. Уточнено визначення поняття «розвиток», «інноваційний розвиток». Обґрунтовано такі положення концепції трансформації інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання в умовах обмеженості діяльності: 1) в умовах війни та в повоєнний час допомога розвинених країн і міжнародних організацій прискорюють інноваційний розвиток ЕІДСГ в Україні; 2) державне управління інвестиціями сприяє інноваційному розвитку експортно-імпоротної діяльності; 3) трансформація інноваційного розвитку ЕІДСГ відбуватиметься в кілька етапів; 4) за допомогою інноваційного розвитку ЕІДСГ успішно реалізується системна економічна стратегія відновлення країни; 5) державна підтримка розвитку підприємницької діяльності сприяє інноваційному розвитку ЕІДСГ; 6) новими ознаками інноваційного розвитку ЕІДСГ є навчання шляхом експорту, цифровізація цієї діяльності, інноваційна конкурентоспроможність людського капіталу, збільшення інноваційно активних підприємств, диференціація походження інвестицій та перевірка їх чистоти, перехід у міжнародній торгівлі від практики off-shoring до friend-shoring, встановлення критеріїв для визначення дружніх інвестицій; 7) результати оцінки, аналізу, діагностики, моніторингу інноваційного розвитку ЕІДСГ створюють аналітичну основу інструментів страхування воєнних ризиків, що є однією з передумов залучення прямих іноземних інвестицій; 8) формування достатнього рівня експортно-імпортного потенціалу забезпечує інноваційний розвиток ЕІДСГ та її стійкість; 9) у процесі міжнародного науково-технічного співробітництва здійснюється інноваційний розвиток ЕІДСГ; 10) управління інноваційним розвитком ЕІДСГ полягає у виборі найкращого варіанта цього розвитку; 11) конкурентоспроможність забезпечує інноваційний розвиток ЕІДСГ. Означені положення створюють наукове підґрунтя для розроблення дієвих управлінських програм, заходів на всіх рівнях управління у воєнний і повоєнний час.

Ключові слова: трансформація інноваційного розвитку, експортно-імпортна діяльність, умови обмеженості діяльності, положення концепції, визначення понять, експортно-імпортний потенціал.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-2-87-98>

Рис.: 4. Бібл.: 34.

Пономаренко Володимир Степанович – доктор економічних наук, професор, ректор Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: post@hneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9702-8469>

Researcher ID: X-7667-2018

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=41262026600>

Малярець Людмила Михайлівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри вищої математики та економіко-математичних методів, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: malyarets@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1684-9805>

Researcher ID: T-9858-2018

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189248374>

Баранник Ігор Олексійович – кандидат економічних наук, докторант кафедри менеджменту та бізнесу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: barannik@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6364-4768>

Балюк Юлія Сергіївна – аспірант кафедри вищої математики та економіко-математичних методів, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: ulabaluk@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1125-6567>

UDC 311.2:658;311.2.003,338.32,339.9,330.4

JEL Classification: F15; E27; O32; O4

Ponomarenko V. S., Malyarets L. M., Barannik I. O., Baliuk Y. S. The Provisions of the Conception of Transformation of the Innovative Development of Export-Import Activities of Economic Entities in the Wartime and Post-War Conditions

The article is aimed at forming provisions of the conception of transformation of the innovative development of export-import activity of economic entities (EIAEE), taking into account research by scientists and practitioners, current legislative orders of the State in the sphere of economy, practices of functioning and development of this activity, substantiation of expediency of implementation of these provisions in the wartime and post-war conditions. The article briefly analyzes the state of economy in Ukraine in the current conditions. A grouping of conceptions of innovative development by directions is provided. The concepts of «development» and «innovative development» are closer defined. The following provisions of the conception of transformation of innovative development of export-import activity of economic entities under conditions of limited activity are substantiated: 1) in the conditions of wartime and in the post-war period, the assistance of developed countries and international organizations accelerates the innovative development of the EIAEE in Ukraine; 2) government management of investments promotes innovative development of export-import activities; 3) transformation of innovation development of the EIAEE will take place in several stages; 4) with the help of innovative development of the EIAEE, a systemic economic strategy for the country's recovery is successfully implemented; 5) government support for the development of entrepreneurial activity contributes to the innovative development of the EIAEE; 6) new signs of innovative development of the EIAEE are the training through export, digitalization of this activity, innovative competitiveness of human capital, increase of innovatively active enterprises, differentiation of the origin of investments and verification of their purity, transition in international trade from off-shoring to friend-shoring, establishment of criteria for determining friendly investments; 7) the results of evaluation, analysis, diagnostics, monitoring of innovative development of the EIAEE create an analytical basis for wartime risk insurance instruments, which is one of the prerequisites for attracting foreign direct investment; 8) formation of a sufficient level of export-import potential ensures innovative development of the EIAEE and its sustainability; 9) in the process of international scientific and technical cooperation, innovative development of the EIAEE is carried out; 10) management of innovation development of the EIAEE consists in choosing the best option for this development; 11) competitiveness ensures the innovative development of the EIAEE. These provisions create a scientific basis for the development of effective management programs, measures at all levels of management both in the war and the post-war situation.

Keywords: transformation of innovative development, export-import activity, conditions of limited activity, provisions of conception, definition of concepts, export-import potential.

Fig.: 4. **Bibl.:** 34.

Ponomarenko Volodymyr S. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Rector of the Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave. , Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: post@hneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9702-8469>

Researcher ID: X-7667-2018

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=41262026600>

Malyarets Lyudmyla M. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Head of the Department of Mathematics and Mathematical Methods in Economics, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave. , Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: malyarets@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1684-9805>

Researcher ID: T-9858-2018

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189248374>

Barannik Igor O. – Candidate of Sciences (Economics), Candidate on Doctor Degree of the Department of Management and Business, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave. , Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: barannik@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6364-4768>

Baliuk Yuliia S. – Postgraduate Student of the Department of Mathematics and Mathematical Methods in Economics, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave. , Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: ulabaluk@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1125-6567>

Вступ. Економіка України знаходиться в стані війни, який обумовив глибоку соціально-економічну кризу в країні. Вітчизняна економіка в 2022 році характеризується великими втратами та руйнуваннями, але цей рік пов'язується з початком відновлення навіть в умовах продовження воєнних дій. Статистичні дані свідчать, що інфляція на споживчому ринку у квітні 2023 р. порівняно з березнем 2023 р. становила 0,2 %, з початку року – 3,2 %; базова інфляція у квітні 2023 р. порівняно з березнем 2023 р. становила

0,5 %, з початку року – 3,0 %. У I кварталі 2023 р. експорт товарів становив 10305,5 млн дол. США, або 73,9 % порівняно із I кварталом 2022 р., імпорт – 15699,4 млн дол., або 110,9 %. Негативне сальдо складало 5393,9 млн дол. (у I кварталі 2022 р. також негативне – 208,0 млн дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,66 (у I кварталі 2022 р. – 0,99). Зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами із 212 країн світу [5]. За даними Національного банку України, економіка успішно долає труднощі

воєнного стану та продовжує працювати, поліпшилася ситуація в металургії, хімічній промисловості, тваринництві тощо. Виходячи з цього НБУ підвищив прогноз економічного зростання України, зокрема про те, що реальний ВВП у 2023 році зросте на 2 %, а в наступні роки економіка України зростатиме на 4–6 % [20]. Але воєнні дії заважають суб'єктам господарювання нормально функціонувати, нарощувати виробництво й розвиватись. Основними проблемами такої ситуації залишаються логістика й вимушена міграція за кордон.

Відомі фактори прискорення зростання економіки, а саме: співпраця з цього питання з провідними країнами світу, урядові дії в успішному подоланні енергетичної кризи, сповільнення зростання цін на продовольчі товари, зміцнення гривні на готівковому валютному ринку. Міжнародна підтримка України зростає і це створює надійну опору для розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання в воєнних умовах і потім – повоєнних умовах. Так, за підтримки міжнародних організацій, таких як Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), яка надає допомогу Україні у побудові потужного фінансового сектора, постійно здійснюються заходи, які сприяють наданню грантових можливостей для бізнесу в Україні та доступ до фінансування; збільшенню обсягів експорту як ключового драйвера забезпечення стійкості економіки; стійкості та розвитку технологічної галузі; впровадженню освітніх програм і перекваліфікації; підтримці бізнесу в Україні. Слід зазначити, що протягом тривалого часу USAID підтримує розвиток конкурентоздатності української економіки [3].

Аналітики Центру Разумкова вважають, що головними сприятливими для розвитку України чинниками є: посилення Збройних сил України і початок визволення загарбаних українських земель; продовження надання розвинутими країнами-партнерами військової і фінансової допомоги; започаткування та реалізація з осені 2023 р. міжнародних програм і проектів відбудови економіки; покращення самопочуття населення, зростання пристосованості до ворожих нападів; повернення з-за кордону українців, які вимушено виїхали у зв'язку з війною; посилення взаємодії НБУ та уряду підтримки реального сектора економіки [9]. Проте є і внутрішні гальмуючі чинники, це – відновлення практики політизації економічних рішень; неможливість відновлення економічної діяльності на раніше окупованих територіях; загострення протистояння і протиріччя між фіскальними та монетарними підходами держави.

Слід сказати, що у 2022 році Україна погіршила свій рейтинг та посіла 57 позицію (у 2021 році посідала 49 позицію) в загальному рейтингу Глобального інноваційного Індексу 2022 (набрала 31,0 бали зі 100), а також посіла 34 позицію серед 39 економік Європи. Відомі складові рейтингу, а саме: регуляторне середовище – 75 позиція (+3 позиції), бізнес середовище – 99 позиція (+5 позицій), людський капітал та дослідження – 49 позиція (–5 позицій), освіта – 26 позиція (–3 позиції), R&D – 59 позиція (–1 позиція), інформаційно-комунікаційні технології – 63 позиція (+6 позицій), знання та результати наукових досліджень – 36 позиція (–3 позиції) [19].

До війни 2022 року експортно-імпортна діяльність України характеризувалась тим, що в експорті переважала

технологічна спеціалізація, а саме експорт був мінеральної та сільськогосподарської сировини і напівфабрикатів первинних стадій переробки металургійної, металообробної та хімічної галузей промисловості [15]. Це негативно впливало на економіку України, оскільки чим більше країна імпортує продукції, тим більш залежною стає вона від інших держав. Зростання імпорту товарів супроводжується негативними процесами закриття вітчизняних підприємств та навіть окремих галузей.

Наразі Україна має обґрунтовану, системну стратегію відновлення країни протягом 10 років, яка передбачає стрибок від перехідної (транзитної) економіки до економіки, що розвивається. Ця стратегія отримала схвалення та підтримку від міжнародних партнерів. Стратегія уже реалізується, оскільки діє унікальна електронна платформа Advantage Ukraine, на якій зібрано понад 500 інвестиційних проектів та можливостей у 10 галузях економіки [19].

У сучасних умовах прискоренням вирішення проблем у вітчизняній економіці є інноваційний розвиток експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання (ЕІДСГ). Це забезпечується систематичною результативною успішною співпрацею з міжнародними фінансовими інститутами та перспективою довгострокової підтримки країни міжнародними партнерами для забезпечення макроекономічної стійкості і безпеки. Інноваційний розвиток експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання відрізняється від існуючих форм звичайного розвитку цієї діяльності своїми новими якісними ознаками. Саме про такі відмінності інноваційного розвитку говорив Х. Барнет. За теорією управління інноваційний розвиток пов'язується з адаптивною реакцією системи на зміну умов зовнішнього середовища та засобом підвищення ефективності використання внутрішніх резервів [14, с. 72]. Слід сказати, що війна в Україні змінила зміст імперативу інноваційного розвитку світової економіки, який до цього часу складався з формування організаційно-економічного механізму міжнародного науково-технічного розвитку як системи взаємовідносин між державами, науково-технічною сферою та ринковими важелями, спрямованого на прирощення наукового знання та забезпечення постійного вдосконалення і оновлення техніко-технологічної бази виробництва продукції інноваційного характеру [14].

Багато вітчизняних і закордонних учених вирішували і продовжують вирішувати проблему інноваційного розвитку діяльності суб'єктів різного рівня управління. Юринець З. В., Гнилянська А. Й., Юринець Р. В. рекомендують відрізнити підходи вчених у розумінні категорії «інноваційний розвиток», а саме: процесний, факторний, утилітарний, процесно-утилітарний, об'єктно-утилітарний, об'єктно-творчий, революційно-творчий [26; 27]. Вчені також вважають, що зміна концепцій інноваційного розвитку здійснювалась за ланцюгом «технологічний поштовх → потреби, що стимулюють інновації → мережеві системи, екологія, інноваційні системи → «зелені технології» → відкриті, віртуальні інновації → нанотехнології → соціальна спрямованість». Взагалі концепцій інноваційного розвитку існує багато, вони різні за змістом, але уже систематизовані за основними напрямками [1; 2; 6; 12–14; 22–26; 28]. У цілому виокремлюють такі концепції інноваційного розвитку, а саме:

- 1) циклічного розвитку (інноваційної пропозиції), сюди відносяться концепція економічного зростання та НТП (А. Сміт), концепція економічного зростання та НТП (Е. Бем-Баверк), концепція циклічних криз (М. Туган-Барановський, А. Гефальд), концепція «довгих хвиль» (М. Кондратьєв);
- 2) ортодоксальна концепція інноваційного розвитку, сюди відносяться суб'єктивістська концепція інноваційного розвитку (Й. Шумпетер), теоретичні дослідження інноваційного розвитку Г. Менша, теоретичні дослідження інноваційного розвитку Д. Сахала, концепція циклічності інновацій (Б. Твісс), інноваційні теоретичні дослідження А. Кляйкнехта, концепція циклічності інновацій С. Кузнеця, концепція інноваційного циклу Ж.Д. Ван Дайна, інноваційно-інвестиційна концепція (Е. Хансен, Р. Харрорд, Е. Домар), концепція технологічних устроїв (Д. Львов і С. Глазьєв);
- 3) парадигма технологічних змін, а саме: концепція Р. Фостера, концепція Дж. Бернала, інноваційно-центрична концепція економічного розвитку М. Калецьки;
- 4) парадигма дифузії інновацій (інноваційного попиту), а саме: концепція швидкості поширення інновацій (С. Девіс, Е. Менсфілд, А. Ромео), концепція «тиску попиту» М. Фрідмана, концепція регіональної дифузії інновацій (Дж. Фрідман), концепція формування технологічних систем і дифузії інновацій К. Фрімена, Дж. Кларка, А. Суїте, концепція галузевого розповсюдження (Т. Хегерстранд), концепція людського капіталу (Г. Беккер, А. Туроу, Ф. Махлуп), концепція гармонійної економіки (Ф. Перу), концепція полюсів зростання (Ф. Перу, Ж. Будвиль, Х.Р. Ласуэн, П. Потье), концепція конкурентних переваг, кластерного розвитку (М. Портер), концепція інноваційного кластера (Дж. Вей);
- 5) концепція технократичного суспільства («нео-інституційна концепція»), а саме: технократична концепція (Т. Веблен), концепція стадій економічного зростання (У. Ростоу), концепція управлінської революції (А. Берлі, Г. Мінс, Дж. Бернхем), концепція технологічного детермінізму та конвергенції, концепція технотронного суспільства (З. Бжезинський), концепція постеконічного суспільства (Д. Белл), концепція «інформаційного суспільства» (Ж. Ж. Серван-Швейрбер, Е. Масуд, Дж. Нейсбіт, О. Тоффлер), концепція економічної інтеграції (Г. Мюрдала);
- 6) концепція інноваційного розвитку, яка спирається на ендогенні чинники технологічного прогресу, представлена такими концепціями, як: технологічно-продуктова концепція (Р. Солоу), ендогенного технологічного прогресу (П. Ромер, Ч. Джонс), економічного зростання з ендогенним технологічним прогресом (Ф. Агійон і П. Хоувіт);
- 7) соціальна концепція інноваційного розвитку охоплює такі: соціально-психологічна концепція інновацій (Х. Барнет, Є. Вітте), концепція інновацій Е. Денісона, концепція інноваційного розвитку в соціокультурному середовищі (П. Сорокін);
- 8) сучасна концепція інноваційного розвитку, до якої входять такі концепції: інноваційного розвитку, в основі яких закладена інформаційна компонента (концепція інтелектуальної технології (Фр. А. Хайек), інноваційних мереж (Г. Хакенсон, Р. Кемегні, Д. Бекаттіні, М. Амендол, Ж.-Л. Гаффард)); концепції, в основі теорії яких закладено поняття «інноваційної системи» (концепції національної інноваційної системи (Б.-А. Лундвалл, К. Фрімен, Р. Нельсон, Ч. Едквіст, Р. Міеттенен), регіональних інноваційних систем (PIC): Дж. Хувелас, Ф. Кук, Н. Тріфт), технологічних інноваційних систем (Б. Карлсон, Р. Станкевич), галузевої (секторальної) інноваційної системи (Ф. Малерба, С. Бреши), місцевої інноваційної системи (С. Бреши і Ф. Ліссоні)); інноваційного розвитку, які пов'язані із питаннями економічного поступу (концепція інноваційної економіки підприємницького типу (П. Друкер), екологічної економіки (К. Боулінг, П. Ерліх, Д. Медоуе), екзогенна концепція економічного розвитку (Л. Блекберн, В. Ханг та Ф. Позоло), концепція «третьої хвилі» (Є. Тоффлер)); інноваційного розвитку, які ґрунтуються на інституційному забезпеченні (концепція інституційних і еволюційних змін (Р. Нельсон, С. Уінтер, Р. Коуз, Д. Норт), концепція «потрійної спіралі» (Г. Іцковиц, А. Лейдесдорф), динамічної конвергенції (Р. Барро, Х. Сала-і-Мартін)); інноваційного розвитку з акцентом на різних інноваціях та особливостях інноваційного процесу (концепція ТАМО (Ф. Янсена), концепція «підривних» інновацій (К. Крістенсен), концепція «відкритих інновацій» (Г. Чесбро), концепція «інноваційної паузи» (В. Полтерович), концепція інновацій (Дж. Тидда, Дж. Бессанта, К. Павітта), технологічної квазіренти (Р. Клайномт, П. Кругман, Ю. Яковець), цифрової культури (Р. Кантера)); екосистемного підходу до інновацій (концепція екосистемного підходу до інновацій (Р. Айреса), екосистемного підходу до інновацій (К. Факуда та К. Ватанабе)); інноваційного розвитку, що ґрунтуються на формуванні бізнес-моделей (концепція бізнес-моделі А. Сливоцького, ключових компетенцій та бізнес-моделі (Г. Хамел і К.К. Прахалад), концепція Д. Дебелака), дизайну інноваційних бізнес-моделей О. Остервальдера та І. Пінье, підхід сформований на ідеї «інноваційної цінності» Ч. Кіма та Р. Моборна, концепція М. Джонсона, К. Крістенсена та Х. Кагерманна. Цей надзвичайно великий список концепцій інноваційного розвитку можна ще розширити, що свідчить про велику зацікавленість, актуальність і різноманітність поглядів вчених і практиків всіх країн світу щодо цього розвитку.

Метою статті є формування положень концепції трансформації інноваційного розвитку експортно-імпортної діяльності суб'єктів господарювання з урахуван-

ням досліджень науковців і практиків, діючих законодавчих розпоряджень держави у сфері економіки, практики функціонування та розвитку цієї діяльності, обґрунтування доцільності реалізації цих положень у воєнних і повоєнних умовах.

Говорячи про інноваційний розвиток, слід спочатку уточнити розуміння поняття «розвиток». Не слід поняття «розвиток» ототожнювати з поняттям «прогрес», хоча останній є одним із критеріїв. Вікіпедія визначає поняття

«розвиток», як незворотна, спрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів [4]. Тільки одночасна наявність всіх трьох вказаних властивостей виділяє процеси розвитку серед інших змін, а саме: зворотних, випадкових, змін у відсутності направляючого початку. В результаті розвитку виникає новий якісний стан об'єкта, який відрізняється складом, структурою, формою і змістом (рис. 1). Здатність до розвитку становить одну із загальних властивостей матерії і свідомості.



Рис. 1. Основні складові трансформації розвитку

Джерело: авторська розробка

Істотною характеристикою процесів розвитку становить час: по-перше, будь-який розвиток здійснюється в реальному часі, по-друге, тільки час виявляє спрямованість розвитку. Головні особливості процесів розвитку виражає зміст основних законів діалектики – єдності боротьби протилежностей, переходу кількісних змін у якісні, заперечення заперечень.

Щодо інноваційного розвитку, то в економічній літературі виділяють два основних підходи до розуміння терміна «інноваційний розвиток»:

- 1) предметно-технологічний або орієнтований на науковий результат, за якого інноваційний розвиток розглядається як кінцевий результат наукової чи науково-технічної діяльності;
- 2) функціональний, за якого інноваційний розвиток пов'язується із функціями створення, впровадження, поширення нововведень, реалізації інноваційних проектів [13].

На наш погляд, саме визначення інноваційного розвитку підприємства вченими Микитюк П. П., Крисько Ж. А., Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Скочиляс С. М. відповідає сучасним умовам діяльності [13]. Вони інноваційний розвиток підприємства визначають як процес спрямованої закономірної зміни стану підприємства, що залежить від інноваційного потенціалу цього підприємства та джерелом якого є інновації, що створюють якісно нові можливості для подальшої діяльності підприємства на ринку шляхом реалізації уміння знаходити нові рішення, ідеї та у результаті винаходів. Отже, інноваційний розвиток експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання рекомендується розглядати як незворотну, спрямовану, закономірну зміну стану цієї діяльності в новий якісно-кількісний рі-

вень, який обумовлений інноваціями в ефективному використанні експортно-імпортного потенціалу цих суб'єктів господарювання.

На основі аналізу означених концепцій інноваційного розвитку діяльності суб'єктів різного рівня управління рекомендуються такі положення концепції трансформації інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання в умовах обмеженості діяльності.

1. В умовах війни та в повоєнний час допомога розвинених країн або країн з розвинутою економікою та міжнародних організацій прискорюють інноваційний розвиток експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання в Україні. Це пояснюється тим, що допомога розвинених країн, міжнародних організацій надається у вигляді фінансів, гуманітарної допомоги, зброї. У Плані відновлення України говориться, що це буде трансформацією, а не відбудовою до передвоєнного стану [3]. Трансформація буде пов'язана зі «стрибком» у розвитку виробничих технологій та інфраструктури. В Україні спрямований тренд на перенесення виробництва до ближніх або дружніх країн дозволяє інтегруватись до європейських ланцюгів доданої вартості. Розвиток оборонної промисловості з підтримки розвинених країн стає стимулом для розвитку нових технологій, які сприяють розвитку економіки в цілому.
2. Державне управління інвестиціями сприяє інноваційному розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання в Україні. Здійснення реформ в Україні прискорює євроінтеграцію. Аналітики підтверджують, що існує кореляція між ре-

формами, інтеграцією, торгівлею та інвестиціями. Створений та діючий Фонд розвитку інновацій, який є державним фондом, що надає на конкурсних засадах безповоротної фінансової підтримки суб'єктам господарювання приватного сектора економіки, які провадять інноваційну діяльність. Цей фонд також залучає фінансування у сферу інновацій від українських недержавних організацій, підприємств та установ, міжнародних та іноземних урядових і неурядових фінансових та нефінансових організацій, приватних осіб; організує та проводить конкурсні відбори інноваційних проектів з метою надання фінансової підтримки та/або технічної допомоги для їх реалізації. Відомо інформація, що станом на 01.03.2023 р. Фондом розвитку інновацій уже було оброблено понад 3 700 заявок, розмір наданих грантів становило понад 160 млн грн, профінансовано понад 229 стартапів.

На разі в Україні створюється Фонд розвитку України (UDF). Ця інституція надасть нові інвестиційні можливості та доповнить роботу інших міжнародних інституцій шляхом збільшення кількості якісних інвестиційних можливостей для приватного капіталу для участі у відбудові України [19]. Робота UDF націлена на сприяння швидкого запуску після припинення бойових дій, надійного управління фінансами та ризиками, зниження ризиків інвестиційних можливостей та розробки більш широкого портфелю привабливих для банків проектів, придатних для залучення значного капіталу в українську економіку; зосередженню уваги на п'яти ключових секторах української економіки – енергетика, інфраструктура, сільське господарство, виробництво та ІТ, охоплюючи потенційний інвестиційний ринок у понад \$50 млрд для приватного капіталу, і це не повний перелік напрямів його діяльності. Фонд розвитку України буде також займатись узгодженням з пріоритетами промислової політики України для того, щоб країна стала провідним міжнародним інвестиційним напрямком.

Слід мати на увазі, що одним із головних завдань Уряду України сьогодні є стимулювання інвестицій у переробну промисловість, що призведе до структурної зміни зовнішньої торгівлі України на користь несировинного експорту. За допомогою Експортно-кредитного агентства протягом наступних п'яти років планується підтримати до 100 млрд грн українського експорту. Це дозволить збільшити загальний експорт до 280 мільярдів доларів США, а також створити або зберегти 26 000 робочих місць. Додатковий обсяг фінансових ресурсів для експортоорієнтованого бізнесу планується збільшити з 0,3 % ВВП до 5 % ВВП до 2025 року [19].

Міністр економіки України Ю. Свириденко зазначала, що ці кроки будуть реалізовані зараз, а потім вони стануть частиною післявоєнного економічного відновлення України. Також, за її словами, з метою розвитку експортоорієнтованої економіки та експорту з високою доданою вартістю держава планує: запровадити режим сприяння експорту переробленої продукції залежно від стадії її переробки; розробити механізм стимулювання виробників «зеленого» сектора експорту до ЄС; надавати допомогу новим

експортерам, які хочуть вийти на ринок ЄС; запровадити страхування військових ризиків для інвестицій у переробку [19].

Вступ України до Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) має важливе значення для інноваційного розвитку вітчизняних суб'єктів господарювання. Хоча ОЕСР не є фінансовою організацією та не спрямовує коштів на допомогу, і не надає грантів чи кредитів, проте визнання відповідності її високим стандартам вже є потужним позитивним сигналом як для міжнародних фінансових організацій, так і для інвесторів.

3. Трансформація інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання державного сектора в Україні відбуватиметься в кілька етапів. Це пов'язано з етапами реформування державних підприємств, і тут спочатку будуть створені незалежні наглядові ради, потім виконання вимог функціонування в ринкових умовах без особливих переваг у регулюванні, ціноутворенні чи фінансовій підтримці з боку пов'язаних банків, далі – державні підприємства, які не є природними монополіями чи підприємствами особливого стратегічного значення, можуть стати кандидатами на приватизацію, й ще один етап – приватизація має відбуватися прозоро, з дотриманням найкращих міжнародних практик. Зміст означених етапів реформування державних підприємств взаємозв'язаний зі змістом етапів інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання державного сектора.

4. Державна підтримка розвитку підприємницької діяльності сприяє інноваційному розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання в Україні. Відомо, що Урядовий проект «Робота» передбачає надання українцям грантів для організації бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. Він спрямований на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення робочих місць. Проект містить 6 грантових програм, згідно з якими українці зможуть отримати: мікрогранти для створення власного бізнесу; гранти для розвитку переробного підприємства; державне фінансування закладки саду; кошти для розвитку тепличного господарства; грант на реалізацію стартапу, у тому числі у сфері ІТ; кошти на навчання ІТ-спеціальностям.

5. За допомогою інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання успішно реалізується системна економічна стратегія відновлення країни. Розвиток експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання сприяє розвитку всіх видів діяльності суб'єктів господарювання, а також країни в цілому. Означені пріоритетні реформи в країні (розвиток підприємництва, розвиток ринку праці, публічні закупівлі, правова охорона та захист інтелектуальної власності) пронизують експортно-імпорتنу діяльність.

6. Новими ознаками інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання є навчання шляхом експорту, цифровізація цієї діяльності, інноваційна конкурентоспроможність людського капіталу, збільшення інноваційно активних підприємств, диференціація походження інвестицій та перевірка їх чистоти, перехід у міжнародній торгівлі від практики *off-shoring* до *friend-shoring* (дружні інвестиції), встановлення критеріїв для визначення дружніх інвестицій, очікуване надходження значних ресурсів (у т. ч. інвестиційних) у рамках «плану Маршалла», які (ресурси) за обсягами будуть на порядок перевищувати потенційні обсяги з «традиційних» джерел, скасування всіх спеціальних пільг (фіскальних, адміністративних) для (іноземних) інвестицій і гарантії рівного доступу для вітчизняних та іноземних компаній, як державної, так і приватної форми власності, до всіх інвестиційних проектів, а також всіх ресурсів [9]. Сучасні способи функціонування економіки і суспільства, які є наслідком технологічних трансформацій, а саме: впровадження технологій штучного інтелекту, блокчейну, Інтернету речей та промислового Інтернету, 3D-друку, 5G-зв'язку, доповненої та віртуальної реальності тощо, спроможні докорінно змінювати процеси виробництва [10; 11; 37, 40].
7. Результати оцінки, аналізу, діагностики, моніторингу інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання створюють аналітичну основу інструментів страхування воєнних ризиків, що є однією з передумов залучення прямих іноземних інвестицій. Наразі ризики ві-

йни є надто високими для приватних страховиків, і тому їхні продукти дорогі для інвесторів, і відповідальність за забезпечення страхового покриття інвестицій лягає на державу. Створення нових та удосконалення існуючих механізмів страхування передбачають розподіл ризиків між інвесторами і державою чи міжнародними донорами, і саме останні компенсують витрати на страхування та відшкодовують можливі збитки [8].

Зрозуміло, що страхування воєнних ризиків має ґрунтуватись на об'єктивній, достовірній, своєчасній, динамічній інформації, які надають результати оцінки, аналізу, діагностики, моніторингу, що, своєю чергою, мають здійснюватись на науковій основі, відповідно до сучасних вимог розвитку математичних методів, програмних засобів, технології моделювання, інформаційного забезпечення.

До системи показників, які описують інноваційний розвиток експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання, також висувають вимоги, а саме: адекватно, цілісно, концептуально описувати цей розвиток; бути ієрархічною, тобто містити показники, що визначають елементарні ознаки, факторні ознаки, складні ознаки розвитку; бути багатовимірною; виражати метричні та неметричні величини ознак; бути обмеженою основними, визначальними показниками; містити інформацію, порівнянню у просторі та часі [15].

Наразі виникає багато проблем щодо оцінки й аналізу економічних процесів і явищ, а саме йдеться про довжину динамічних рядів, що є значеннями економічних показників за відповідний період. На рис. 2 наведено щомісячну динаміку показників обсягу експорту товарів (X_1 , млн дол. США), обсягу імпорту товарів в Україні (X_2 , млн дол. США) протягом 2021–2023 рр.

Значення показників, млн дол. США

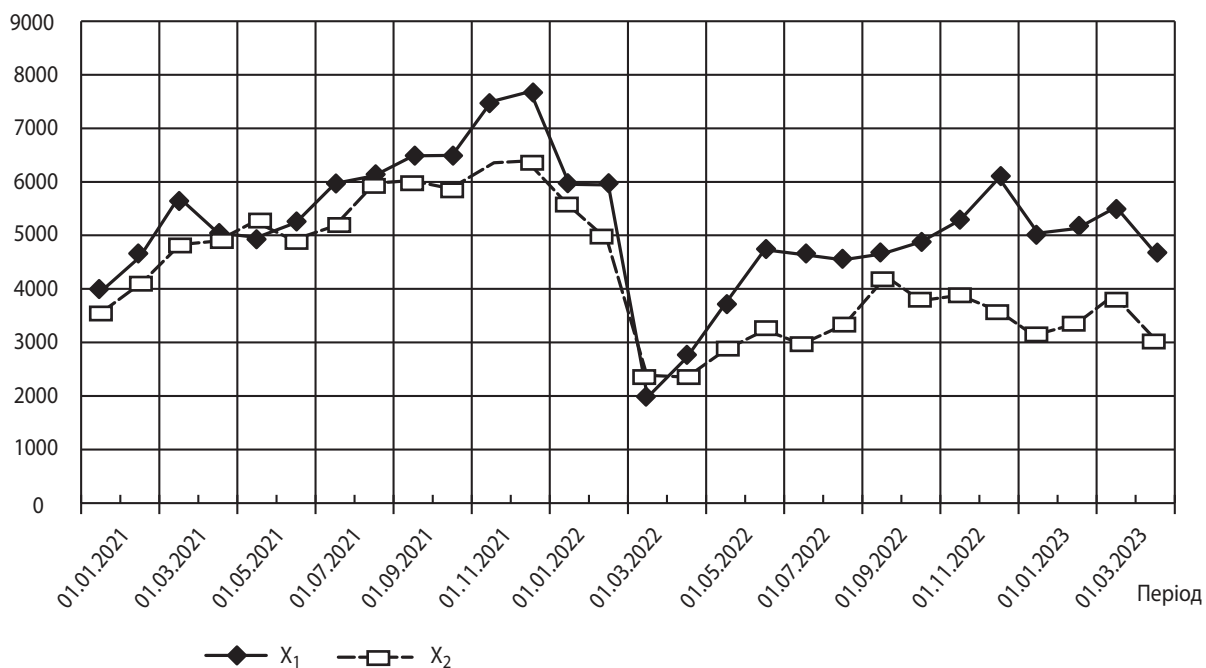


Рис. 2. Динаміка експорту й імпорту товару в Україні щомісячно протягом 2021–2023 (до квітня включно) років

Джерело: побудовано авторами за даними [20]

Протягом періоду дослідження мінімальні обсяги імпорту й експорту товару припадають на березень 2022 року, хоча спадна тенденція спостерігається ще з січня того ж року. На наш погляд, для об'єктивності оцінки, наприклад, експортно-імпоротної діяльності у воєнних умовах, доцільно брати точку відліку 1 березня 2022 р. і діагностику тенденції розвитку експортно-імпоротної діяльності за означеними показниками здійснювати за їх базисними індексами, взявши за основу саме вказаний період (рис. 3).

Базисні індекси

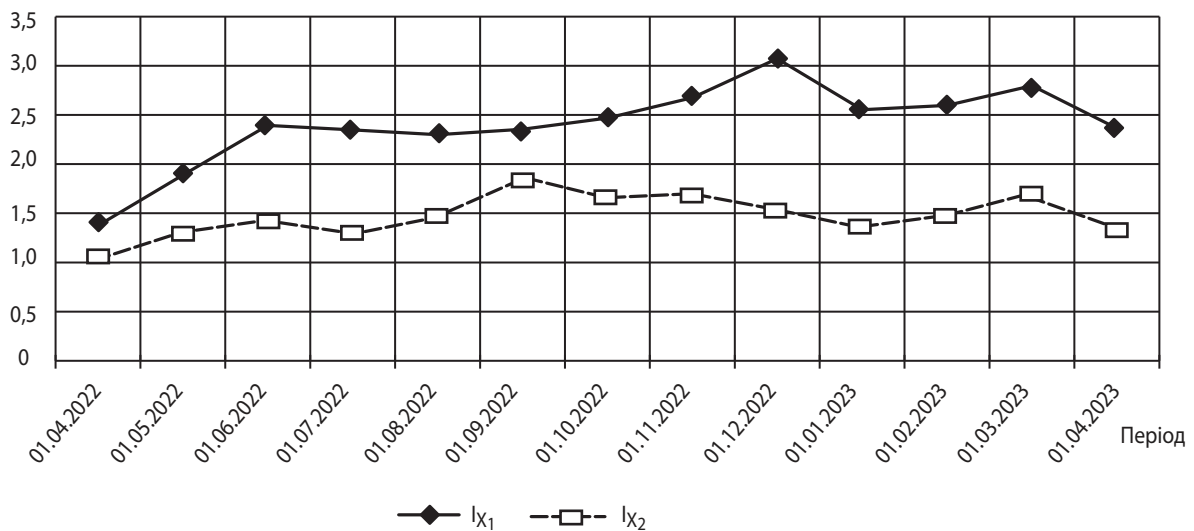


Рис. 3. Базисні індекси експорту й імпорту товару в Україні,

де I_{x1} – базисний індекс експорту товару в Україні протягом періоду дослідження; I_{x2} – базисний індекс імпорту товару в Україні протягом періоду дослідження

Джерело: побудовано авторами за даними [20]

для інноваційного розвитку України це набуває позитивного змісту й підтвердженням цього є динаміка темпів зростання базисних індексів експорту й імпорту машин, устаткування, транспортних засобів та приладів (рис. 4).

Науковий інтерес представляють дослідження впливу темпів зростання експорту (I_{x1}) і імпорту товару (I_{x2}) на індекс промислової продукції (Y), який відображає короткотермінові зміни валової доданої вартості. Так, регресійна залежність індексу промислової продукції в Україні у воєнних умовах від темпів зростання імпорту та експорту товарів має вигляд:

$$Y = 32,305 + 19,272 I_{x1},$$

при цьому $R^2 = 0,68$, $F = 23,11$, $p\text{-value} = 0,0005$. Таким чином, на змінення індексу промислової продукції впливають зміни темпів зростання експорту товарів, а саме: якщо базисний індекс експорту товару в Україні зростає всього на 0,1, то індекс промислової продукції зростає на 1,9272 %; в даний час зміни індексу промислової продукції не залежать від базисного індексу імпорту товару.

8. Формування достатнього рівня експортно-імпортного потенціалу забезпечує інноваційний розвиток експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання та її стійкість в умовах обмеженості діяльності (воєнних і повоєнних умовах).

Щодо оцінки інноваційного розвитку підприємства, то існує багато методичних підходів, які відображені в ро-

Зміст рис. 3 свідчить про темп зростання імпорту товарів і нестійку тенденцію темпів змінення експорту товарів в Україні. Позитивні рухи темпів зростання експорту товарів до вересня 2022 року змінились на повільний спад, що зазвичай негативно відображається на економічному розвитку країни, який передбачає перевагу експорту товарів над імпортом, а показник інтенсивності цього розвитку залежить від співвідношення обсягів експорту та імпорту протягом означеного періоду часу. Проте у воєнних умовах

ботах Ілляшенко С., Біловодської О. [7], Малюти Л. [12], Пілявко Т. М., Глущенко Л. [17], Овандер Н., Орлової К. [16], Полянської А. [18], Черваньова Д., Нейкова Л. [24], Черноіванової Г. [25], Ястремської О., Доуртмес П. [35] та багатьох інших. У роботах обґрунтовано системи показників оцінки інноваційного розвитку підприємства, систематизовано фактори впливу на інноваційний розвиток, наведено методологічні підходи до економічної ефективності інноваційної діяльності та вирішено багато інших важливих, актуальних питань.

9. У процесі управління інноваційним розвитком експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання необхідно врахувати не тільки вплив зовнішнього середовища, але і свій експортно-імпортний потенціал, а саме його ефективність використання, це забезпечує стійкість діяльності. Визначаючи експортно-імпортний потенціал як поєднання суб'єктної (здатності) та об'єктної (можливості) його складових, що обумовлюють здатність здійснювати експортні й імпортні операції, можливості забезпечувати їхнє додатне сальдо, а саме провадити ефективну експортно-імпортну діяльність для формування та відтворення конкурентної позиції на зовнішніх і внутрішньому ринках [38], то саме відповідний рівень цього потенціалу надає можливості відшукування та реалізації внутрішніх резервів розвитку, що осо-

Базисні індекси

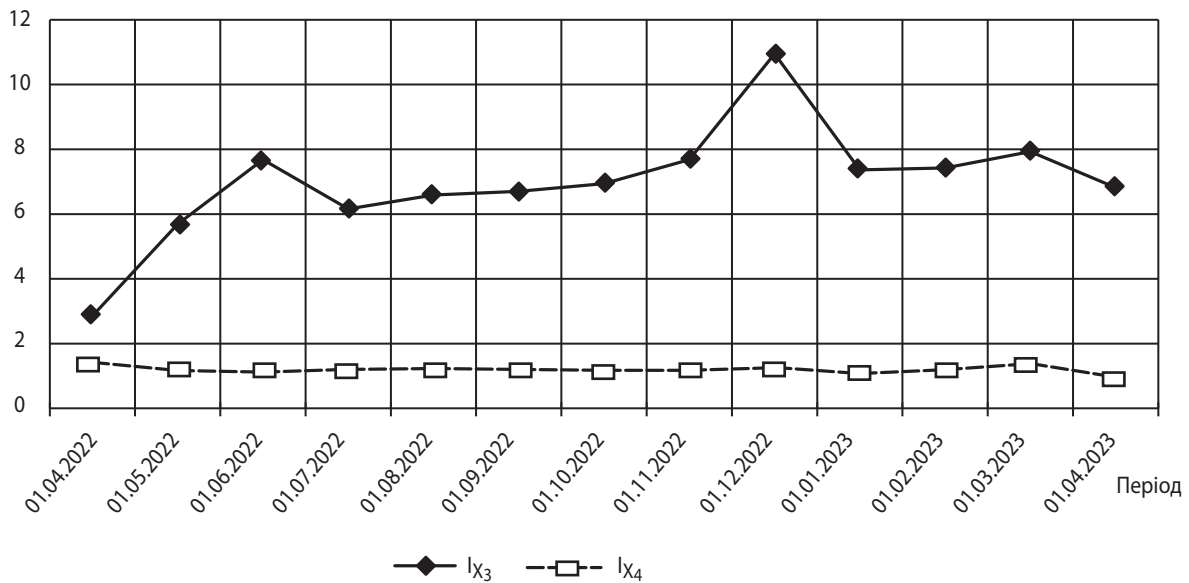


Рис. 4. Базисні індекси експорту й імпорту машин, устаткування, транспортних засобів і приладів в Україні,

де I_{x3} – базисний індекс експорту машин, устаткування, транспортних засобів і приладів в Україні протягом періоду дослідження; I_{x4} – базисний індекс імпорту машин, устаткування, транспортних засобів і приладів в Україні протягом періоду дослідження

Джерело: побудовано авторами за даними [20]

бливо важливо в воєнних і повоєнних умовах. Тут також важливо вирішити проблему оцінки рівня експортно-імпортного потенціалу суб'єктів господарювання та ефективності його використання, щоб вона була об'єктивною і достовірною.

У процесі міжнародного науково-технічного співробітництва здійснюється інноваційний розвиток експортно-імпортової діяльності суб'єктів господарювання. Сьогодні дружні країни надають допомогу Україні у воєнній техніці, озброєнні та їх навчанні, що сприяє підвищенню рівня технологій в Україні. І цей факт підтверджується тим, що на сучасному етапі у світовій економіці склалися певні закономірності технологічного розвитку [22, с. 296]: нова технологія з'являється не одна, а у взаємозв'язку з іншими; кожний набір технологій складається з низки технологій, що доповнюють одна одну; кожна базова технологія є ядром багатьох прикладних технологій, які використовуються для модернізації виробництв; спрямування зусиль дослідників на створення і впровадження енергозберігаючих технологій; згортання ролі постійного оновлення виробництва; зниження ролі економії на зміні масштабів виробництва і зростання ролі здатності компаній до розробки, впровадження і швидкого оновлення товарів.

10. Управління інноваційним розвитком експортно-імпортової діяльності суб'єктів господарювання полягає у виборі найкращого варіанта цього розвитку. Формування системи управління інноваційним розвитком експортно-імпортової діяльності сприяє збереженню матеріальних і трудових ресурсів на підприємстві. Своєю чергою, інтелектуалізація управління інноваційним розвитком є процесом створення організаційного знання, де

створюються умови для інновацій [21; 39]. Факторами інтелектуалізації управління інноваційним розвитком є автоматизація управління, розвиток компетентностей і культури праці, генерація знань та ідей, огляд аналогів і відмінностей, розкриття креативних здатностей до управління, планування можливостей, ідентифікація сценаріїв розвитку, структурування взаємодій в процесі управління. Реалізація цих факторів передбачає створення нової системи знань, умінь, навичок, забезпечує конкурентоспроможність і прибуток, креативність виконавців, додаткові джерела ринкової вартості.

У процесі управління здійснюється оптимізація не тільки функцій управління, але й зростає ефективність використання всього економічного потенціалу підприємства. Аналітичною основою вибору найкращого варіанта інноваційного розвитку експортно-імпортової діяльності суб'єктів господарювання може бути багатокритеріальна оптимізаційна задача, де в якості критеріїв слугують основні ознаки цього розвитку, а систему обмежень складають обмеження за ресурсам. Для розв'язування такої багатокритеріальної оптимізаційної задачі рекомендується еволюційний метод оптимізації - генетичний алгоритм, основна ідея якого ґрунтується на принципах еволюційної теорії живих організмів.

Конкурентоспроможність суб'єктів господарювання забезпечує інноваційний розвиток експортно-імпортової діяльності суб'єктів господарювання. Уточненням цього положення є те, що конкурентоспроможна продукція підприємства є одним із основних напрямів інноваційного розвитку його експортно-імпортової діяльності. Багато

вчених вважає, що формування конкурентних переваг є основою інноваційного розвитку [26; 27]. Практичним підтвердженням цього є результати від досягнення конкурентоспроможності продукції АТ «Українських енергетичних машин». Підприємство є виробником енергетичного обладнання енергомашинобудівного комплексу України і входить до числа провідних турбобудівних фірм світу [21]. Підприємство спеціалізується на випуску парових турбін для теплових електростанцій (ТЕС), атомних електростанцій (АЕС) і теплоцентралей (ТЕЦ), гідравлічних турбін для гідроелектростанцій (ГЕС) і оборотних гідромашин для гідроакмулюючих електростанцій (ГАЕС), потужних гідрогенераторів, гідрогенераторів-двигунів, водяних насосів зрошувальних каналів, електродвигунів для приводів прокатних станів, шахтних витягів, тягового електроустаткування для залізничного та міського транспорту, інше енергетичне обладнання. Про те, що продукція цього підприємства конкурентоспроможна, свідчать такі дані: підприємство має 13 % від загальних обсягів поставок турбін для АЕС на світовому ринку та займає четверте місце серед турбобудівних фірм світу. Підприємство накопило позитивний досвід співпраці з турбобудівними фірмами світу – «Сіменс» (Німеччина), «Альстом-Пауер» (міжнародний концерн) та ін. з постачання енергетичного обладнання, у тому числі: ГЕС «Пурнарі» (Греція); ГЕС «Агуамільпа» та ГЕС «Ель Кахон» (Мексика); ГЕС Тері (Індія) та інші. Попри складнощі та використовуючи свій експортно-імпорتنний потенціал, підприємство продовжує стійко працювати й у воєнних умовах.

Отже, обґрунтовані положення концепції трансформації інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання в умовах обмеженості діяльності створюють наукове підґрунтя для розроблення дієвих управлінських програм, заходів на всіх рівнях управління у воєнний і повоєнний час. Реалізація цих положень в умовах реального підприємства сприяє забезпеченню його економічної стійкості в умовах обмеженості діяльності, ефективній життєдіяльності та розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белявцева В. В. Методологія управління інноваційним розвитком регіону : монографія. Харків : «Друкарня Мадрид», 2017. 215 с.
2. Ватченко О. Б., Ватченко Б. С., Черевко О. Л. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб. Дніпро : Акцент ПП, 2017. 404 с.
3. Відбудова України: принципи та політика / за ред. Ю. Городніченка, І. Сологуб, Б. Ведер ді Мауро. URL: https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf
4. Розвиток // Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA>
5. Зовнішня торгівля України товарами в І кварталі 2023 року // Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2023/05/10.pdf>
6. Дацій О. І., Гаман М. В., Дацій Н. В. Інноваційна модель розвитку економіки України в умовах глобалізації : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2010. 368 с.
7. Ілляшенко С. М., Біловодська О. А. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств : монографія. Суми : Університет. кн., 2010. 281 с.
8. Страхування інвестицій від воєнних ризиків в Україні // Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/strakhuvannya-investytsiy-vid-voennykh-ryzykiv-v-ukrayini>
9. Які інвестиції слід залучати // Разумков Центр. URL: <https://razumkov.org.ua/komentari/yaki-investytsii-slid-zaluchaty>
10. Концепція «Індустрія 4.0»: проблеми впровадження і окремі правові аспекти її реалізації в Україні : монографія / [Є. М. Білоусов, І. В. Борисов та ін.]; за ред. С. В. Глібка. Харків : НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 200 с.
11. Ліпич Л. Г., Хілуха О. А., Кушнір М. А. Навчання шляхом експорту як джерело інноваційності підприємства. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 3. С. 62–67.
12. Малюта Л. Я. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства : навч. посіб. Тернопіль : ФОП Паляниця В. А., 2016. 232 с.
13. Микитюк П. П., Крисько Ж. Л., Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Сковчиляс С. М. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб. Тернопіль : ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.
14. Михайлишин Л. І. Транснаціоналізація світової економіки: інноваційний аспект : монографія. Вінниця : ДонНУ, 2016. 314 с.
15. Малярець Л. М., Отенко В. І., Отенко І. П. та ін. Моніторинг експортно-імпортного потенціалу та ефективності його використання : монографія. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2022. 171 с.
16. Овандер Н. Л., Орлова К. Є. Структурні індикатори інноваційної моделі розвитку національної економіки. *Ефективна економіка*. 2019. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7187>
17. Пілявоз Т. М., Глущенко Л. Д. Методичний підхід до оцінювання результатів інноваційного розвитку підприємства на базі інтегрального показника рівня інноваційного розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6398>
18. Полянська А. С. Сучасні підходи до оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18748/1/37-175-180.pdf>
19. Україна розвиватиме переробку та несировинний експорт, – Юлія Свиріденко під час зустрічі з Роланом Лескюром // Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a1554595-5306-44ac-90-a7-943745ba06f0&title=UkraineRozvivatime>
20. Макроекономічний та монетарний огляд // Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/makroekonomichnyy-ta-monetarynyy-oglyad-cherven-2023-roku>
21. АТ «Українські енергетичні машини» URL: <https://ukrenergymachines.com/>
22. Федулова Л. І. Інноваційна економіка. Київ : Либідь, 2006. 480 с.
23. Федулова Л. І. Концептуальні засади управління інноваційним розвитком підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2014. № 2. С. 122–135.
24. Черваньов Д. М., Нейкова Л. І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України. Київ : Знання, 1999. 514 с.
25. Черноіванова Г. С. Організаційно-економічне забезпечення управління інноваціями та інноваційною працею : монографія. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2018. 284 с.

26. Юринець З. В., Гнилянська Л. Й., Юринець Р. В. Управління інноваційним розвитком : навч. посіб. Львів : СПОЛОМ, 2021. 132 с.

27. Юринець З. В. Формування інноваційних стратегій: теорія, методологія, практика : монографія. Львів : СПОЛОМ, 2016. 412 с.

28. Юхименко В. Еволюція концепцій конкуренції : від класичного капіталізму до інноваційно-інформаційної економіки. *Вісник КНТЕУ*. 2010. № 2. С. 17–26.

29. Ястремська О. М., Дуортмес П. О. Інноваційна діяльність промислових підприємств: результати оцінювання. *Бізнес Інформ*. 2016. № 4. С. 161–168.

30. Global Innovation Quotient. URL: <http://www.bloomberg.com/slideshow>

31. Lundvall B.-A. National systems of innovation: Toward a theory of innovation and interactive learning. *Anthem Press*, 2010. 404 s.

32. Malyarets L., Otenko I. Modeling of export-import potential. *Modern management review*. 2019. Vol. XXIV, no. 26 (3/2019). P. 51–61.

33. Myslin J., Kaiser J. State Modeling Methodology for Business Processes. *TEM Journal*. 2022. Vol. 11, Issue 4. P. 1824–1834. DOI: 10.18421/TEM114-50

34. Twiss B. Managing Technological Innovation. Pitman Publishing, 1992.

REFERENCES

AT «Ukrainski enerhetychni mashyny». <https://ukrenergy-machines.com/>

Beliavtseva, V. V. *Metodolohiia upravlinnia innovatsiynym rozvytkom rehionu* [Management Methodology of Innovative Development of the Region]. Kharkiv: «Drukarnia Madryd», 2017.

Bilousov, Ye. M. et al. *Kontseptsiia «Industriia 4.0»: problemy vprovadzhennia i okremi pravovi aspekty ii realizatsii v Ukraini* [The Concept of "Industry 4.0": Problems of Implementation and Certain Legal Aspects of its Implementation in Ukraine]. Kharkiv: NDI prav. zabezp. innovats. rozvytku NAPrN Ukrainy, 2021.

Chernoivanova, H. S. *Orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia upravlinnia innovatsiinyi ta innovatsiinoiu pratseiu* [Organizational and Economic Management of Innovations and Innovative Work]. Kharkiv: FOP Liburkina L. M., 2018.

Chervanyov, D. M., and Neikova, L. I. *Menedzhment innovatsiino-investytsiinoho rozvytku pidpriemstv Ukrainy* [Management of Innovation and Investment Development of Enterprises of Ukraine]. Kyiv: Znannia, 1999.

Datsii, O. I., Haman, M. V., and Datsii, N. V. *Innovatsiina model rozvytku ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii* [An Innovative Model of the Development of the Economy of Ukraine in the Conditions of Globalization]. Donetsk: Yuho-Vostok, 2010.

Fedulova, L. I. "Kontseptualni zasady upravlinnia innovatsiynym rozvytkom pidpriemstv" [Conceptual Principles of Management of Innovative Development of Enterprises]. *Marketynh i menedzhment innovatsii*, no. 2 (2014): 122-135.

Fedulova, L. I. *Innovatsiina ekonomika* [Innovative Economy]. Kyiv: Lybid, 2006.

"Global Innovation Quotient". <http://www.bloomberg.com/slideshow>

Illiashenko, S. M., and Bilovodska, O. A. *Upravlinnia innovatsiynym rozvytkom promyslovykh pidpriemstv* [Management of Innovative Development of Industrial Enterprises]. Sumy: Universytet. kn., 2010.

Lipych, L. H., Khilukha, O. A., and Kushnir, M. A. "Navchannia shliakhom eksportu yak dzherelo innovatsiynosti pidpriemstva" [Training Through Export as a Source of Enterprise Innovation]. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia*, no. 3 (2020): 62-67.

Lundvall, B.-A. *National systems of innovation: Toward a theory of innovation and interactive learning*. Anthem Press, 2010.

"Makroekonomichnyi ta monetarnyi ohliad" [Macroeconomic and Monetary Review]. Natsionalnyi bank Ukrainy. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/makroekonomichnyi-ta-monetarniy-oglyad-cherven-2023-roku>

Maliarets, L. M. et al. *Monitorynh eksportno-importnoho potentsialu ta efektyvnosti yoho vykorystannia* [Monitoring of the Export-import Potential and the Effectiveness of Its Use]. Kharkiv: KhNEU im. S. Kuznetsia, 2022.

Maliuta, L. Ya. *Stratehichne upravlinnia innovatsiynym rozvytkom pidpriemstva* [Strategic Management of Innovative Development of the Enterprise]. Ternopil: FOP Palianytsia V. A., 2016.

Malyarets, L., and Otenko, I. "Modeling of export-import potential". *Modern management review*, vol. XXIV, no. 26(3/2019) (2019): 51-61.

Mykhailyshyn, L. I. *Transnatsionalizatsiia svitovoi ekonomiky: innovatsiinyi aspekt* [Transnationalization of the World Economy: An Innovative Aspect]. Vinnytsia: DonNU, 2016.

Mykytiuk, P. P. et al. *Innovatsiinyi rozvytok pidpriemstva* [Innovative Development of the Enterprise]. Ternopil: PP «Prynter Inform», 2015.

Myslin, J., and Kaiser, J. "State Modeling Methodology for Business Processes". *TEM Journal*, vol. 11, no. 4 (2022): 1824-1834. DOI: 10.18421/TEM114-50

Ovander, N. L., and Orlova, K. Ye. "Strukturni indykatory innovatsiinoi modeli rozvytku natsionalnoi ekonomiky" [Structural Indicators of the Innovative Model of the Development of the National Economy]. *Efektyvna ekonomika*. 2019. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7187>

Piliavoz, T. M., and Hlushchenko, L. D. "Metodychnyi pidkhid do otsiniuvannia rezultativ innovatsiinoho rozvytku pidpriemstva na bazi intehralnoho pokaznyka rivnia innovatsiinoho rozvytku" [A Methodical Approach to Evaluating the Results of Innovative Development of the Enterprise Based on the Integral Indicator of the Level of Innovative Development]. *Efektyvna ekonomika*. 2018. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6398>

Polianska, A. S. "Suchasni pidkhody do otsiniuvannia efektyvnosti innovatsiinoi diialnosti pidpriemstva" [Modern Approaches to Evaluating the Effectiveness of Innovative Activity of the Enterprise]. <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18748/1/37-175-180.pdf>

"Rozvytok" [Development]. *Wikipediia - vilna entsyklopediia*. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA>

"Strakhuvannia investytsii vid voiennykh ryzykiv v Ukraini" [Insurance of Investments Against war Risks in Ukraine]. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/strakhuvannya-investytsiy-vid-voyennykh-ryzykiv-v-ukrayini>

Twiss, B. *Managing Technological Innovation*. Pitman Publishing, 1992.

"Ukraina rozvyvatyme pererobku ta nesrovyvnyi eksport, - Yuliia Svyrydenko pid chas zustrichi z Rolanom Leskiurom" [Ukraine Will Develop Processing and Non-raw Materials Exports, - Yulia Svyrydenko during a Meeting with Roland Leskiure]. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a1554595-5306-44ac-90a7-943745-ba06f0&title=UkrainaRozvivatime>

“Vidbudova Ukrainy: pryntsyipy ta polityka” [Reconstruction of Ukraine: Principles and Politics]. https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf

Vatchenko, O. B., Vatchenko, B. S., and Cherevko, O. L. *Innovatsiinyi rozvytok pidpriemstva* [Innovative Development of the Enterprise]. Dnipro: Aktsent PP, 2017.

“Yaki investytsii slid zaluchaty” [What Investments Should be Attracted]. Razumkov Tsentr. <https://razumkov.org.ua/komen-tari/yaki-investytsii-slid-zaluchaty>

Yastremska, O. M., and Dourtmes, P. O. “Innovatsiina dialnist promyslovykh pidpriemstv: rezultaty otsiniuvannia” [Innovation Activity of Industrial Enterprises: Evaluation Findings]. *Biznes Inform*, no. 4 (2016): 161-168.

Yukhymenko, V. “Evoliutsiia kontseptsii konkurentsii : vid klasychnoho kapitalizmu do innovatsiino-informatsiinoi ekono-

miky” [Evolution of Concepts of Competition: From Classical Capitalism to Innovation and Information Economy]. *Visnyk KNTEU*, no. 2 (2010): 17-26.

Yurynets, Z. V. *Formuvannia innovatsiinykh stratehii: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Formation of Innovative Strategies: Theory, Methodology, Practice]. Lviv: SPOLOM, 2016.

Yurynets, Z. V., Hnylianska, L. I., and Yurynets, R. V. *Upravlinnia innovatsiinyim rozvytkom* [Management of Innovative Development]. Lviv: SPOLOM, 2021.

“Zovnishnia torhivlia Ukrainy tovaramy v I kvartali 2023 roku” [Ukraine's Foreign Trade in Goods in the 1st Quarter of 2023]. Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy. <https://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2023/05/10.pdf>

Стаття надійшла до редакції 06.05.2023 р.